

דעת הלכה

יצא לאור ע"י בית ההוראה
"שערי הוראה"
נערך ע"י הרב יוסף
אייזנשטיין שליט"א מרבני
בית ההוראה מו"צ ומח"ס
דעת הלכה וש"ע השל"ה
לפי סדר דף היומי בהלכה

גליון 148 ראה תשפו

עירוב תחומים ליו"ט שני יהא ראוי בראשון, יו"כ כשבת ויו"ט אין בו עירובי חצרות, ברכת החודש, תענית בערב
ר"ח ויום כיפור קטן, עשיית מלאכה בר"ח, תענית בר"ח בהתחילו קודם, בנדר ובשבועה, סעודת ר"ח, לקונן בר"ח

סימן תיז ס"ג

ברוח מזרח וסמך עליו ליום ראשון, והניח עירוב שני
רחוק מביתו אם הוא בשדה, ואם הוא בעיר כל העיר
חשובה כארבע אמות ומודדים אלפים מחומת העיר,
והניח רחוק מהעיר, לרוח מערב בתוך חמש מאות אמה
וסמך עליו ליום שני, הרי זה עירוב שהרי אפשר לו להגיע
ביום ראשון. והכלל צריך שהעירוב השני אינו מרוחק
מכנגדו יותר מאלפים. (שו"ע ס"ג, מ"ב ס"ק כח-כט).

סעיף ד

יום הכיפורים

טו. יום הכיפורים הרי הוא כשבת, שיש בו איסור הוצאה
כמו לשבת ועל כן שייך כל אלו הדברים, בין לענין עירובי
חצרות, ובין לענין עירובי תחומין. (שו"ע ס"ד, מ"ב ס"ק ל).

סעיף ה

יום טוב

טז. יום טוב נוהג בו עירובי תחומים אבל לא עירובי
חצרות, שאין איסור הוצאה ביום טוב, ומכל מקום
כשמערב עירובי חצרות לשבת יכלול גם יום טוב, משום
דברים שאין צורך היום כלל שאסור גם ביום טוב בלא
עירוב. (שו"ע ס"ה, מ"ב ס"ק לא).

הלכות ראש חודש

סימן תיז

נהגו אנשים אין זה מנהג כלל. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ב-ג).

שלא לעשות קצת מלאכות

ד. אם המנהג לעשות מקצת מלאכות ולא לעשות קצתן
הולכים אחריו, כי על דעת כן קיבלוהו. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ד).

שני ימי ראש חודש

ה. אם היה ראש חודש שני ימים, יש שכתבו שצריכים
להיות בטלים שני ימים ממלאכתם, ויש שכתבו שתלוי
במנהג המקום. ואף לדעה זו אין להקל רק ביום ראשון
של ראש חודש שהוא השלמת חודש העבר, אבל לא ביום
שני שהוא עיקר ראש חודש. (מ"ב סק"ד).

תענית ערב ראש חודש

ו. יש שנוהגים להתענות ערב ראש חודש, וטוב שיתנה
בפעם ראשונה שאינו מקבלו עליו לעשות זאת לעולם, כי
שמה יארע לו פעם אונס ולא יוכל להתענות, לא יהיה עליו
כנדר. וטוב שמי שמתענה ינהיג עצמו להשלים התענית
עד הלילה, ויש מקומות חלוקים בזה, והכל לפי כח

סעיף ג

העירוב ליום שני יהא ראוי בראשון

יב. זה שנתבאר בסעיף א' שיכול לערב שני עירובין בשתי
רוחות לשני ימים, זה רק כשאפשר לו להגיע לכל אחד
מהעירובים ביום הראשון, שאין רחוקים זה מזה יותר
מאלפים, אבל אם אי אפשר להגיע לעירוב של יום השני
ביום הראשון אין עירוב השני עירוב, שמצותו שיהיה
בסעודה הראויה מבעוד יום אף שהקנין בתחילת יום
השני, והואיל ואינו יכול להגיע לעירוב זה ביום הראשון
הרי אינה ראויה מבעוד יום. (שו"ע ס"ג, מ"ב ס"ק כח-כז).

עירוב השני יותר מאלפים

יג. כיצד הרי שהניח עירובו בריחוק אלפים אמה מביתו
לרוח מזרח וסמך עליו ליום ראשון, והניח עירוב שני
בריחוק אמה אחת או מאה או אלף ברוח מערב וסמך עליו
ליום שני, אין זה השני עירוב, שהרי ביום הראשון אין
העירוב השני ראוי לו מבעוד יום שאינו יכול להגיע אליו,
שהרי אין לו ברוח מערב כלום. (שו"ע ס"ג).

עירוב השני תוך אלפים

יד. אבל אם הניח עירובו בריחוק אלף וחמש מאות מביתו

סעיף א

ברכת החודש

א. מנהג קדמונינו לברך את החודש בשבת שלפני ראש
חודש, חוץ מלפני ראש חודש תשרי, ורמז לזה בכסא
ליום חגיגו. ויש מקומות שאין נוהגים לברך ראש חודש
אב משום שהוא חודש של פורעניות. (מ"ב סק"א).

אם ברכת החודש כקידוש החודש

ב. אין ברכת ראש חודש כקידוש החודש שהיה מלפנים,
אלא שמודיעים להעולם מתי יחול ראש חודש ויזהרו
בכל הלכות החודש. מכל מקום נהגו לעמוד בשעת אמירת
ראש חודש פלוני ביום פלוני דוגמת קידוש החודש שהיה
מעומד. (מ"ב סק"א).

עשיית מלאכה בראש חודש

ג. ראש חודש מותר בעשיית מלאכה, והנשים נוהגות
שלא לעשות בו מלאכה, והוא מנהג טוב, לפי שלא פרקו
נזמיהן לעגל ניתן להם ראש חודש ליום טוב. אבל אם

האדם. ובמקום שעושים ממנו תענית ציבור וקורים ויחל והוא נמנה עמהם בודאי צריך להשלים, ואפילו חל בערב שבת. (מ"ב סק"ד).

סדר יום כיפור קטן

ז. יש נוהגים לעשות למנחה סדר יום כיפורים קטן, וטעם שנקרא כן לפי הפרי חדש בשם הרמ"ק שבו **מתכפרים עוונות של כל החודש**, כמו שעיר ראש חודש שאומרים במוסף זמן כפרה לכל תולדתם, על החדשים, עולת ראש חודש באה על תולדות ימי החודש. ומנהג טוב לומר הסליחות **קודם תפלת המנחה**, ובמקום שאומרים דברי כיבושים יאמרו גם כן קודם תפלת המנחה, ובזמנינו המנהג לומר הסליחות **אחר תפלת מנחה**. (מ"ב סק"ד).

ערב ר"ח מוקדם

ח. אם חל ערב ראש חודש **בשבת** מקדימים להתענות ביום חמישי, ואם חל ביום **שישי** אותם שאומרים

סימן תיח

דין תענית בראש חודש

סליחות יתענו ביום חמישי, ואותם שאין אומרים סליחות יתענו ביום שישי. (מ"ב סק"ד).

לא יכנס בר"ח מעונה

ט. מי שמתענה בערב ראש חודש צריך **למהר בסעודת הלילה** שלא יכנס בו כשהוא מעונה, והיינו שלא לשהות אחרי צאת הכוכבים, אבל צריך **להשלים** למי שנוהג כן. וכל אחד לפי מנהגו בזה התענית אין לשנותו להקל עד שיתיר נדרו. (מ"ב סק"ד).

יום תשובה

י. אף מי שאינו מתענה, מכל מקום יראה לעשות תשובה ביום זה ולתקן את אשר עיוות בכל החודש, מאחר שהוא **יום אחרון של כל החודש כמו ערב ראש השנה** מכל השנה, ואז בודאי יהיה לו יום החודש זמן כפרה לכל תולדותיו. (מ"ב סק"ד).

סימן תיח

דין תענית בראש חודש

חודש, ואין צריך לומר אם קיבל עליו להתענות בראש חודש, אם **קיבלו בלשון קבלת תענית בעלמא** אינו צריך התרה, כי רק בציבור שגזירתם חזקה החמירו בגזרו כך וכך ימים ופגע בראש חודש. ואין צריך **לפרוע התענית** שלא חל כלל. (שו"ע ס"ג, מ"ב סק"ו-ז).

מתי צריך לפרוע התענית

ז. נראה כשקיבל עליו תענית שני וחמישי של כל השנה או של כמה חדשים, וארע בהם ראש חודש בזה שייך לומר שאין כח בקבלתו כלל על יום זה שאסור בתענית, וממילא אין צריך לפרוע עבורו יום אחר. אבל אם **קיבל עליו סתם כך וכך ימים להתענות** וארע בהם שבתות ויום טוב וראש חודש צריך לדלגם ולהשלימם אחר כך, כי לא היה מיוחד במאמרו לראש חודש. (מ"ב סק"ז).

קיבל עליו בלשון נדר

ח. אם קיבל עליו התענית בראש חודש בלשון **הרי עלי שהוא לשון נדר**, צריך התרת חכם. כי נדרים חלים על דבר מצוה. ומחויב **לשאול על נדרו** כדי שלא יתענה, ו**פותחים לו בהם** ואומרים לו אילו שמת על לבך שיפגעו בתוך הזמן הזה אלו הימים לא היית נודר, ומתירים לו. (שו"ע ס"ג, מ"ב סק"ח).

סעיף ד

נשבע להתענות וארע ר"ח

ט. אם נשבע להתענות כך וכך ימים וארע בהם ראש חודש השבועה חלה עליו **מטעם איסור כולל**, שמגו שחל שבועתו על ימים המותרים חל שבועתו גם על ימים האסורים בתענית, שהרי כלל אותם בלשון אחד. (שו"ע ס"ד, מ"ב סק"ט).

נשבע בפירוש להתענות בר"ח

י. גם אם נשבע בפירוש להתענות חלה עליו שבועה, כיון שאינו **אלא מדרבנן** חלה עליו שבועה עד שיתיר. ומהרמב"ם נראה שהוא **מהתורה**, מדכתיב ובמועדיכם ובראשי חדשיכם, הוקש ראש חודש למועד, ואין שבועה חלה עליו רק בכולל. והש"ך ביורה דעה כתב שאף אם

סעיף א

איסור תענית בר"ח

א. ראש חודש אסור בתענית. ואנשי קהלה קדושה ווירמייש"א **מתענים בראש חודש סיון** על הגזירות שהיו באותו זמן, בשנת תתנ"ו לאלף החמישי ואומרים סליחות ותחנונים. ואין ללמוד מהם אף לענין תחנונים. ולענין תענית שעות עיין בביאור הלכה. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"א).

אכילת פירות

ב. אפילו אכל **פירות** יצא שאינו תענית, ואין צריך דוקא פת. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ב).

סעיף ב

איסור תענית בר"ח

ג. אין גוזרים תענית על הציבור בראש חודש, חנוכה ופורים, ואם **עברו וגזרו** אין גזרתם גזירה ואין צריכים להתענות. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ג).

התחילו להתענות

ד. אם התחילו להתענות כך וכך ימים, והתחילו בהם קודם ראש חודש אפילו יום אחד, כגון שגזרו על מיעוט גשמים וכדומה **להתענות שני וחמישי ושני**, ולא חשבו שאחד מהם יחול ראש חודש והתחילו להתענות חל גזירתם, כיון שלא רצו בכונה לעקור ולבטל דין ראש חודש, **ומתענים ומשלימים** כבשאר תענית. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ד-ה).

התחילו קודם חנוכה ופורים

ה. וכן הדין בחנוכה ופורים שהתחילו להתענות קודם שמתענים ומשלימים. **וחול המועד** דינו כחנוכה ופורים וראש חודש. ולהלן בסי' תקעב מבואר שכל זה היה מהדין בארץ ישראל, אבל **כיום ציבור דינם כיחיד** ומפסיקים בראש חודש ומשלימים יום אחר. (מ"ב סק"ה).

סעיף ג

יחיד שקיבל תענית בר"ח

ו. יחיד שקיבל עליו תענית כך וכך ימים ופגע בו ראש

מהתורה אסור להתענות, מכל מקום חל השבועה כי אינו מפורש בתורה כשבת ויום טוב. (שו"ע ס"ד, מ"ב סק"י-יב).

סעיף ה

התענה בר"ח

יא. המתענה בראש חודש או בחנוכה ופורים תענית חלום, שמותר להתענות אפילו בשבת ויום טוב, וכן אם התענה משום נדר, **צריך לישב תענית לתעניתו**, כדי לכפר

עליו על שביטל עונג ראש חודש, וכמו לענין שבת. (שו"ע ס"ה, מ"ב ס"ק יג).

התענה בר"ח ניסן או אב

יב. כתב המגן אברהם המתענה **תענית חלום בראש חודש ניסן או בראש חודש אב** אין צריך לישב תענית לתעניתו, כי יש אומרים שמצוה להתענות בהם כמבואר להלן בסימן תקפ. (מ"ב ס"ק יג).

סימן תיט

ואם פוחת פוחתין לו. ופירוש שהתינוקות מוליכין לבית יוסף **שכר לימוד**, לב"ח מעות ראש חודש שנוהגים לשלוח על ידי התינוקות לרבן ואין לבטל המנהג. (מ"ב סק"א).

סעודת ר"ח ביום ולא בלילה

ג. די להרבות ביום בסעודה לכבוד ראש חודש, ואין צריך להרבות גם בלילה. (מ"ב סק"ב).

מאכל מיוחד לכבוד ראש חודש

ד. נהגו המדקדקים כשחל ראש חודש בחול עושים מאכל אחד יותר מבכל הימים לכבוד ראש חודש, וכשחל בשבת עושים מאכל אחד יותר ממה שנוהגים בכל השבתות, כדי שיהא ניכר כבוד של ראש חודש. (מ"ב סק"ב).

סימן תכ

אם הנשים רשאות לקונן בראש חודש

הוא ראוי לכך ואומרים קדיש אחר הדרשה. וכן בכל הימים שאין אומרים בהם תחנון. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ב-ג).

ערב שבת

ג. **בערב שבת אחר חצות** ובערב יום טוב שאין אומרים תחנון, אין אומרים צידוק הדין. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ד).

אדם גדול שמת

ד. מותר לומר צידוק הדין על אדם גדול שמת, אפילו בימים שאין אומרים תחנון כמו **ל"ג בעומר או ט"ו באב ובשבט** וכדומה שאינם מועד, אבל לא **בראש חודש חנוכה ופורים** שאלו נזכרו בתלמוד. (מ"ב סק"ד).

בלילה

ה. יש אומרים שאם קוברים מת בלילה שאין אומרים קדיש ולא צידוק הדין. אבל **בבין השמשות** יכול ומר צידוק הדין וקדיש. (שו"ע ס"ב, מ"ב סק"ה).

סימן תכא

קריאת ובראשי חדשיכם קודם פסוקי דזמרה

שחרית אחר פרשת התמיד, כדי לפרסם שהוא ראש חודש. **ובספרד** אין נוהגים לאמרה לפי שעתידים לקרות אותה בספר תורה. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"א).

סעיף א

סעודת ר"ח

א. מצוה להרבות בסעודת ראש חודש. אף שמעיקר החיוב אינו מחויב לאכול דברים הטעונים ברכת המזון ויכול לצאת בשארי דברים, מכל מקום **המוציא על סעודת ראש חודש** ואוכל ושותה בו בטוב הרי זה משובח. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"א).

הוצאת ר"ח אינו קצוב מראש השנה

ב. כתבו הפוסקים בשם פסיקתא כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה עד ראש השנה חוץ ממה שמוציא בשבתות וימים טובים **וראשי חדשים** וחול המועד, ומה שהתינוקות מוליכין לבית רבן, אם מוסיף מוסיפין לו

סעיף א

לקונן בר"ח

א. על המת נשים מענות שכולן אומרות כאחד, ומטפחות היינו להכות כף אל כף, אבל לא מקוננות שתהא אחת אומרת והאחרות עונות אחריה. שזהו עיקר ההספד ואסור בראש חודש שהוא כיום טוב. וכל זה באדם בעלמא אבל לתלמיד חכם מקוננות כדרכם בחול. ואחר שנקבר המת לא מענות ולא מטפחות. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"א).

סעיף ב

צידוק הדין בר"ח

ב. למחבר אומרים **צידוק הדין וקדיש**, שאינו הספד אלא הודאה וקבלת דין שמים. ולרמ"א אין נוהגים כן. שמרגיל להספד. ואפילו **לחכם בפניו** אין נוהגים בראש חודש לומר צידוק הדין שהוא תחינה, אלא **דורשים עליו אם**

סעיף א

לקונן בר"ח

א. נוהגים **באשכנז** שאומרים פרשת ובראשי חדשיכם